

O KNIHE A ČLOVEKU

M. KUSÝ: Na vlnách slobodnej Európy. Bratislava, Smena 1990, 206 s.

Knižka *Na vlnách slobodnej Európy* je len malým fragmentom z úctyhodného literárneho diela Mira Kusého. Ešte predtým, než sa stal odkázaným takmer výlučne na samizdatové, t. j. prevažne vlastnoručné publikovanie svojich prác, mu vyšlo tuším 11 knižných titulov, z ktorých niektoré sa stali hodnotným a vyhľadávaným, i keď dobovo limitovaným zdrojom poznatkov o základnej filozofickej a politologickej problematike. Ťažiskom a vyvrcholením jeho teoretického myslenia je však práve jeho samizdatová tvorivá aktivita.

Táto po viac ako dvoch desaťročiach prvá legálne vychádzajúca knižka Mira Kusého je zdanlivo len zborníkom nedlhých komentárov, glos a stanovísk k jednotlivým udalostiam a aktivitám, ktoré sa odohrali na sklonku existencie totalitného režimu. To je však len vonkajškový, nenáležitý dojem. Áno, sú to glosy, sú to komentáre, sú to stanoviská, lenže táto ich podoba, podľa ktorej by tu vlastne šlo iba o publicistický, novinársky žánr, je len daň dobe a možnostiam, ktoré autor mal. V skutočnosti sa nám v tejto knižke dostáva do rúk extrakt veľmi dôkladne premysleného a koncízneho filozofického a politologickeho systému, plod dlhoročnej mysliteľskej práce, ktorá len pre mimoriadne nepriaznivé okolnosti nenadobudla a nemohla nadobudnúť podobu závažného teoretického diela.

Ale to by nás nemalo mýliť. Viem, že sám autor pri tých vlastnostiach, ktoré má a ktoré veľmi dobre poznám, je náchylný ohradiť sa proti takémuto hodnoteniu ako nadnesenému, prehnanému. Veď on, ako keby som ho počul, pri tvorbe týchto textov jednoducho iba reagoval na podnety, ktoré prinášal sám život, len sa vyjadroval k rozličným udalostiam a spoločensko-politickým procesom tak, ako by sa k nim vyjadroval ktorýkoľvek žurnalista a komentátor. Bola to jednoducho jeho občianska povinnosť.

Isteže, je to pravda. Až na tú maličkosť, ktorá jeho texty odlišuje od textov iných žurnalistov a komentátorov, že totiž za ktorýkoľvek z nich sa nielen mohol, ale viackrát i dostal do väzenia, našťastie poväčšine iba do celý prvého zadržania, no dvakrát aj na dlhší pobyt nie iba na Februárke, ale i v Justičnom paláci. Ten druhý raz ho práve pre tieto texty dokonca odsúdili.

To všetko, ako aj iné formy perzekúcie, ktorým bol on, jeho rodina, ale i jeho priatelia podrobovaní — ako napr. vyhadzovy zo zamestnania, platová diskriminácia, domové prehliadky, ostré sledovanie rozličných stretnutí v Bratislave a najmä stykov s pražskými priateľmi, odpočúvanie v bytoch a odpočúvanie telefónov atď. —, to všetko je veľmi dobre známe. Ak to pripomínam, tak len preto, aby som znázornil význam, aký režim pripisoval autorovi týchto textov, jeho postaveniu v opozičnom disidentskom hnutí na Slovensku. Spolu s Milanom Šimečkom, Dominikom Tatarkom, Jozefom Jablonickým, Hanou Ponickou a v posledných rokoch s Jánom Čarnogurským, Ferom Mikloškom, Romanom Kaliským, Ivanom Kadlečíkom, Vladom Maňákom, Marianom Várossom, Milanom Hamadom, Michalom Gáfrikom, Michalom Dzvónikom, vy-

davateľmi Bratislavy nahlas, Fragmenty K, a inými zo strednej a mladšej generácie bol Miro Kusý akýmsi kryštalizačným centrom formovania slovenskej protitotalitnej opozície. K nej, hoci v inom postavení, patrili, prirodzene, i Alexander Dubček so svojim okruhom priateľov a spolupracovníkov.

Vráťme sa však k posudzovanej knižke. Fakt, že texty v nej uverejnené boli vysielané „nepriateľskou“ vysielacou Slobodná Európa, v očiach režimu isteže umocňoval ich nebezpečnosť, ich diverznú závažnosť. No vlastná sila týchto textov, ktorú si strážcovia režimu jasne uvedomovali a pre ktorú boli proti Kusému tak koncentrovane agresívni, bola v inom. Bola v tom, ako som to už naznačil, že sa za nimi, za ich vonkajškovou podobou žurnalistickej aktuality, v ich podtexte skrýval ucelený systém fundamentálnej teoretickej kritiky totalitného režimu, že to bola teoretická kontrapozícia totalitného systému, ktorá ho v samotných jeho základoch ohrozovala a vyvracala ako niečo antihumánne, bezperspektívne, odsúdené na nevyhnutný zánik. Preto bol Kusý pre režim taký nebezpečný a preto sa režim Kusého zároveň tak bál. Jediné v tomto zornom poli môžeme Kusého texty správne posudzovať a adekvátne hodnotiť.

Takýto systémový prístup ku kritike totalitného režimu Kusý explicitne uplatnil v iných väčších štúdiách, ktoré sa pochopiteľne do tohto účelového výberu nedostali. Začiatky jeho systémovej kritiky, ktorou prekročil horizont daného tzv. socialistického spoločenského systému, môžeme nájsť už v jeho teórii inštitucionálnej revolúcie, o ktorej publikoval niekoľko štúdií a článkov ešte koncom šesťdesiatych rokov. Odvtedy v jeho teoretickom vývine nenastal nijaký zvrat ani úhybný manéver. Všetko, čo napísal neskôr, bolo len prehlbovaním a rozširovaním tohto kritického filozofického a politického konceptu, čím sa dostal do stále jednoznačnejšej a vyhrotenejšej konfrontácie s ideologickými a bezpečnostnými strážcami reálneho socializmu. Podpísaním *Charity 77* sa spolu s Milanom Šimečkom a popri Alexandrovi Dubčekovi stal stesnením demokratického protipólu totalitnej moci na Slovensku.

Bolo by veľmi žiadúce, aby čím skôr vyšiel výber aj z množstva iných prác, ktoré napísal po roku 1968, výber i z jeho väčších štúdií, i z tých, ktoré napísal spolu s Milanom Šimečkom. Nazdávam sa, že mnohé z nich by aj pre dnešného čitateľa boli nielen dokumentom doby, ale aj aktuálne inšpiračným filozofickým a politologickým čítaním.

Nakoniec niekoľko reflexií o samej osobe Mira Kusého.

Jedno čínske príslovie hovorí, že je ťažké pravdivo poznať to, čo nám je príliš blízke. Trefnosť tohto príslovia som si uvedomil, keď som sa pri príprave tohto textu začal zamýšľať nad dielom a osobnosťou priateľa Mira Kusého. Po dlhé roky a v najrozličnejších situáciách som bol naozaj príliš blízko pri všetkom, čo on sám robil a čo sa okolo neho dialo, než aby som si hoci len v zmysle metodologického predpokladu vedel vytvoriť náležitý odstup, potrebný na jeho objektívne zobrazenie a zhodnotenie. Mal som pocit, že prílišná blízkosť deformuje optiku môjho pohľadu na neho.

Tento pocit trval však len do chvíle, kým som nenašiel racionálne, prirodzené súvislosti medzi jeho povahou ako človeka a povahou jeho diela. Keď som si uvedomil, ako jedno s druhým súvisí, ako jedno druhé podmieňuje, pochopil som, že blízkosť nemusí byť na prekážku, ale naopak, môže sa stať výhodná pre pravdivé poznanie.

Mira som zažil všelijako.

Zažil som ho napríklad ako staviteľa a zároveň ako murára, keď v r. 1977 ešte so svojím otcom dostaval svoj rodinný domček v Trnávke.

Zažil som ho ako pomocného stavebného robotníka s platom okolo 1.500,— Kčs, keď sa raz po šichte, v ktorej spadlo naňho lešenie, vrátil domov s rozbitou obviazanou hlavou, ale rád, že bude môcť doma týždeň maródovať a čosi napísať.

Zažil som ho ako záhradkára, ktorý predtým, než mohol začať pestovať zeleninu, musel odpratať zo smetiska tony odpadu, a keď chcel založiť artézsku studňu, baranidlom si rozmliaždil končeky prstov.

Zažil som ho ako nesmierne húževnatého paberkára na družstevných viniciach a vynikajúceho vinára, nielen labužníka, ale aj poctivého pivničného majstra.

Zažil som ho dokonca aj ako spoluväzňa na tej istej väzenskej chodbe, keď nás viac-menej preventívne „zbalili“ deň po vyhlásení stanného práva v Poľsku.

Mal som s ním aj veľmi nepríjemné zážitky. Ako s nemilosrdným, krutým, bezohľadným šachistom, ktorý v boji o víťazstvo v „šachovom turnaji najlepších slovenských filozofov-šachistov“, ako ho nazval Milan Šimečka, nepoznal vlastného brata.

Ale najviac som ho zažil — spolu s jeho manželkou Jolkou — ako vynikajúceho hostiteľa, ktorý nijakú, ani náhodnú návštevu nenechal ani hladnú, ani smädnú.

To, čo ma pri jeho poznávaní ako človeka najviac upútalo, bola jeho schopnosť vložiť do toho, na čo sa podujal, všetky sily, za každú cenu a načas zvládnuť zamýšľané dielo. Vo fyzickej práci, a to nie hocijakej, ale napríklad pri výkope a odvoze asi 80 kubíkov zeminu na postavenie pivnice, čo si jednoducho predsavzal z akéhosi vzdoru proti kadečomu, čo ho štvalo, najmä proti štátnej bezpečnosti, v takejto fyzickej práci mal priam záľubu, bol to jeho koníček.

Nevravím to preto, že by som mu chcel lichotiť. Vôbec nie. Tlačí sa mi to do pera preto, že tento zápas s mohutnou inertnou silou hmoty, ktorú Miro nasadením svojich vlastných síl prekonával, pokladám za niečo, čo veľmi podstatným spôsobom charakterizuje aj jeho filozofickú tvorbu. Tento jeho zážitok, táto skúsenosť s hmotou, s odporom, ktorý hmota kladie, keď ju chceme stvárniť, zmeniť, poľudštiť, to je preda predsa pre filozofa existenciálne významný zdroj inšpirácie, to je niečo, čo, keď sa ako existenciálna skúsenosť pretaví do roviny filozofickej reflexie, strháva filozofiu z nadoblačných výšin nezáväznej špekulácie, neplodnej scholastiky a robí z nej použiteľný a zrozumiteľný nástroj poľudštenia sveta. A práve takáto bola a je filozofia Mira Kusého. Práve preto, podobne ako zápas s tými osemdesiatimi kubíkmi zeminu pri stavbe pivnice, tak úspešne zvládol Miro aj zápas s inerciou totalitného systému, s jeho brutálnou mocou, s jeho bezpečnostnými orgánmi. Práve preto si pri výsluchu na štátnej bezpečnosti mohol dovoliť on vyšetrovateľovi a nie vyšetrovateľ jemu povedať: „Všetko, čo odtiaľ poviete, bude použité proti vám.“ Bol samojediný, proti nemu stála obludná mašinéria, ale víťazom bol on a nie táto mašinéria.

Knižka, o ktorej je reč, by sa hádam mohla volať aj inak: Na vlnách statočnosti.

Július Strinka